

RIIGIKOGU

IV koosseis.

VIII istungjärk.

176. koosolek.

29. oktoobril 1931.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine.
2. Teatamine rahvaerakonna ja kristliku rahvaerakonna Riigikogu rühmade ühinemisest Riigikogu ühiseks rühmaks nime all: ühendatud rahvaerakondade Riigikogu rühm.
3. Teatamine komisjoni antud seaduseelnõust.
4. Komisjonide täiendavad valimised.
5. Välisminister J. Tõnisson'i erakorraline teadaanne relvastuste vaherahu asjus.
6. Vabariigi Valitsuse vastamine J. Vilms'i küsimisele tulude varjamise kohta pangamaja C. Scheel ja Ko. poolt.
7. Vabariigi Valitsuse vastamine O. Kase küsimisele tööpuuduse asjas.
8. Riigikogu kantselei koosseisu muutmise seadus — I lugemisel.
9. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus — III lugemisel.
10. Avarii ja dispashi seadus — II lugemisel.
11. Maaseadusega võõrandatud maade peale kinnistatud hüpoteekide kustutamise seadus — II lugemisel.
12. Kohtumaksude ja -kulude seaduse muutmise seadus — I lugemisel.
13. Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioniseaduse täiendamise seadus — I lugemisel.

Koosoleku avab Esimees **K. Einbund** kell 10.23 min.

Sekretäri kohal sekretäri teine abi **O. Gustavson**.

1. Päevakorra täiendamine.

C. Schilling'i ettepanekul täiendatakse päevakorda 1. punktiga — komisjonide täiendavad valimised.

2. Teatamine rahvaerakonna ja kristliku rahvaerakonna Riigikogu rühmade ühinemisest Riigikogu ühiseks rühmaks nime all: ühendatud rahvaerakondade Riigikogu rühm.

Sekretär: Juhatusel on esitatud järgmine teadaanne: „Riigikogu juhatusel. Teatame, et rahvaerakonna Riigikogu rühm

ja kristliku rahvaerakonna Riigikogu rühm on ühinenud Riigikogus ühiseks rühmaks nime all: ühendatud rahvaerakondade Riigikogu rühm. Tallinnas, 28. oktoobril 1931. Rahvaerakonna Riigikogu rühma nimel: H. Kukke, es. eest, O. Liigand, sekretär. Kristliku rahvaerakonna rühma nimel: L. Raudkepp, esimees, J. Järve, sekr.“

3. Teatamine komisjoni antud seaduseelnõust.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis: 1. sõidumääruste rikkumise eest vastutuse raskendamise seaduse üldkomisjoni.

4. Komisjonide täiendavad valimised.

Valitakse: rahaasjanduse komisjoni C. Schilling'i asemele V. Hasselblatt.

5. Välisminister J. Tõnisson'i erakorraline teadaanne relvastuste vaherahu asjus.

Välisminister J. Tõnisson: Austatud Riigikogu liikmed! Mul on au esineda Riigikogule järgmise erakorralise teadaandega relvastuste vaherahu asjus.

Relvastuste piiramise ja vähendamise küsimus on teatavasti olnud Rahvasteliidu tööde päevakorras algusest peale. Sellele küsimusele on pühendanud elavat tähelepanu kõik Rahvasteliidu täiskogu koosolekud, ja ta oli tähelepanu keskpunktiks ka möödunud Rahvasteliidu XII täiskogul. Konsulteeriti üldise rahuldusetundega, et Rahvasteliidu nõukogu oma käesoleva aasta jaanuarikuu istungjärgul kindlaks määras desarmeerimise konverentsi tähtpäeva, nimelt 1932. a. 2. veebruari peale. Kui täiskogu eel ja algusel liikus kuuldusi, nagu pooldataks mõnelt poolt, eesotsas Prantsusemaaga, selle tähtaja edasilükkamist, siis tõi Prantsuse välisministri kategooriline seletus sellesse küsimusesse selguse. Välisminister Briand toonitas, et kui peaks tehtama katset edasi lükata desarmeerimise konverentsi, oleks Prantsusemaa sellele vastuseisjate hulgas, ja kui desarmeerimise konverents ei peaks kokku astuma, tähendaks see Rahvasteliidu töö nurjumist ühe tema pühama kohustuse alal.

Juba see kategooriline seletus ja rida teiste riigimeeste kaalukaid avaldusi desarmeerimise küsimuses aitas kahtlemata kaasa usaldusliku ja optimistlikuma meeleolu tekkimisele eeloleva konverentsi ümber. Kuid peale selle avaldati mitme riigi esindaja poolt soovi, et kaheteistkümnes täiskogu enne laialiminekut mõne üldise rahvusvahelise heatahtlikkuse aktiga kaasa aitaks desarmeerimise konverentsi kordaminekuks, ette valmistades oma aktsiooniga konverentsi eduks oluliselt vajalikku moraalset õhkkonda. Niisuguse avaldusena äratas üldist tähelepanu sooviavaldus juba täiskogu esimese sõnavõtja, Itaalia välisministri Grandi kõnes, et kõik riigid peaksid juba nüüd jõudma relvastuste vaherahuni vähemalt desarmeerimise konverentsi kestuse ajaks. Sellele põhimõttele andis konkreetse kaju Skandinaavia riikide, Hollandi ja Helveetsia poolt esitatud resolutsiooni kava, mille alusel täiskogu 29. septembril heaks kiitis lõpliku resolutsiooni relvastuse vaherahu kohta.

Oma resolutsioonis kutsub täiskogu kõigepealt kõiki ringkondi üles, pühendama oma püüdeid üleilmlise arvamise loomiseks, mis oleks küllalt tugev tagama desarmeerimise konverentsi kordaminekut, ja palub teiseks Rahvasteliidu nõukogu mõjuda kõikide konverentsile kutsutud riikide valitsuste juures, et nad ühe aasta kestel, alates 1. novembrist 1931, hoiduksid kõikidest sammudest oma relvastuse suurendamise sihis.

Kooskõlas selle resolutsiooniga otsustas Rahvasteliidu nõukogu omal juba järgmisel päeval peetud koosolekul paluda Rahvasteliidu peasekretäri, et tema saadaks täiskogu poolt vastuvõetud resolutsiooni teksti ja selle juurde kuuluva täiskogu III komisjoni aruande kõigile desarmeerimise konverentsile kutsutud valitsustele, küsimisega, kas nad oleksid valmis vastu võtma täiskogu ettepaneku relvastuste vaherahu kohta. Ühtlasi volitas nõukogu peasekretäri riikide vastused laiale saatma, et valitsused võiksid nendega tutvuneda ja teha oma lõpliku otsuse.

Eesti Vabariigi Valitsus, ära kuulates minu ettekande relvastuste vaherahu ettepaneku kohta, võttis Rahvasteliidu täiskogu poolt 29. septembril vastuvõetud aruande ja resolutsiooni teatavaks sügava rahuldusetundega, jagades Rahvasteliidu täiskogu resolutsioonis avaldatud usku, et üldine kohustus, mitte suurendada relvastusi, võiks tõelikult kaasa aidata usaldusliku õhkkonna tekkimisele, takistada võistlemist

relvastuse alal ja valmistada soodsat pinda eeloleva üldise desarmeerimise konverentsi edule. Soovides omalt poolt kaasa aidata täiskogu aktsiooni realiseerimisele ja lootes, et kõik riigid, nende hulgas eriti ka Eesti Vabariigi naabruses asuvad maad, vastu võtavad samasuguse kohustuse, et võimaldada täiskogu ettepaneku positiivse otstarbe saavutamist võimalikult täielikul määral, volitas Vabariigi Valitsus omal koosolekul 27. oktoobril s. a. Välisministrit Rahvasteliidu peasekretäri deklareerima Eesti valitsuse valmisolekut, vastu võtta täiskogu poolt ettepanud relvastuste vaherahu.

Sellest Vabariigi Valitsuse otsusest ja sammust Riigikogule teatades, loodan, et ta leiab täielikumat poolehoidu rahvaesindajate juures.

6. Vabariigi Valitsuse vastamine J. Vilms'i küsimisele tulude varjamise kohta pangamaja C. Scheel ja Co poolt.

Majanduseminister M. P u n g: Austatud Riigikogu liikmed! Rkl. Vilms'i küsimine Vabariigi Valitsusele puudutab pangamaja Scheel ja Co tulude varjamise asja riigimaksudest kõrvale hoidmiseks.

Vastates sellele küsimisele on mul au Riigikogule teatavaks teha andmed, mis selles asjas Majanduseministeeriumil olemas, kusjuures ma jätan aga nimetamata need välismaa krediidasutused, mille kaudu toimusid operatsioonid, mis põhjust andsid oletusele, nagu oleks Scheel ja Co pangamaja oma tulusid varjanud.

Pangamaja Scheel ja Co operatsioonid on maksuasutuste poolt revideeritud kahel korral. Revideerimiste algus oli esimene kord 16. novembril 1925 ja teine kord 1. aprillil 1926. Revideerimiste tulemus on järgmine.

Ühe välismaa konsuli, kui selle maa firma voliniku, käsutuses seisis pangas 1 miljon Hollandi kuldnat, mille kontravaluuta £ 87.672 pangamaja Scheel ja Co nimetatud konsulile 17. septembril 1923 tema kviitungi vastu välja on maksnud.

Edasi leidsid revideerijad, et teiste summade krediteerimine, mis kahtlust äratanud, mitme välismaa firma kasuks pangaraamatute andmetega ja dokumentidega põhjendatud oli. Need krediteeritud summad olid: £ 5.622, £ 37.608, £ 16.142, Rkr. 500.000, Dkr. 54.375, Dkr. 53.500, Prantsuse frcs. 98.799.

Kõik tähendatud summad kokkuarvatult teevad välja £ 95.631. Selle summa ja

küsimises märgitud summa — £ 105.000 — vahe kohta revideerimise aktides andmeid ei leidu.

Küsimise 3. punktis oletatakse, et kriminaalkohtuvõimud asjast teadsid, aga vastavaid sammusid ei astunud. Selle kohta peab tähendama, et kui kohtuvõimud ei leidnud asjas andmeid, mis kriminaaljuurduse algamist oleksid põhjustanud, siis neil ka õigust ei olnud mingit kohtulikku käiku asjale anda. Igatahes tegutseb kohus oma asjades iseseisvalt, kuna meie kohus töötab väljaspool valitsuseasutuste mõjutusi.

Küsimise 4. punkti kohta tuleb tähendada, et kui mingid uued asjaolud Scheel ja Co pangamaja tulude varjamise kohta ilmsile peaksid tulema, siis valitsusevõimud kõik abinõud tarvitusele võtavad, et õiguslikku korda jalule seada.

7. Vabariigi Valitsuse vastamine O. Kase küsimisele tööpuuduse asjas.

Teedeminister A. Oinas: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. härra Kask küsib valitsuselt: mis kavatseb Vabariigi Valitsus ette võtta kasvava tööpuuduse kõrvaldamiseks ja millal alustatakse hädaabitöödega?

Selle küsimuse üle on mul võimalik järgmist vastata valitsuse nimel.

Ennenägematult raske maailmamajanduse kriisi süvenemise tagajärjel on igalpool suurenenud tööpuudus. Kuna Eesti on tihedalt seotud maailma majandusega, on ka Eestis viimaste aastate kestel suurenenud tööpuudus.

Kuigi Vabariigi Valitsusel puuduvad kirjeldatud olukorras mõjuvad abinõud tööpuuduse „kõrvaldamiseks“, püüab Vabariigi Valitsus kogu oma majandusepoliitikaga vähendada kasvavat tööpuudust ja viimasega kaasaskäivaid raskeid tagajärgi. Hädaabitööd kavatseb Vabariigi Valitsus alata juba eeltuleval nädalal. Lähemal ajal esitab Vabariigi Valitsus Riigikogule eelkrediidi seaduseelnõu hädaabitööde korraldamiseks ja puudustkannatavate perekondade toetamise kohta.

8. Riigikogu kantselei koosseisu muutmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja J. Voimann.

Juhataja: Aruandja puudub.

9. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja O. Suursoõ t.

Võetakse vastu seaduseelnõu pealkiri ja tekst eraldi ja terve sisu korraga.

10. Avarii ja dispashi seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Re i.

Juhataja: Selle seaduseelnõu arutamisel komisjonis kui ka I lugemisel Riigikogus ei ole tekkinud suuremaid vaidlusi ega tehtud ka ettepanekuid. Sellepärast ma jätan ära paragrahvide teksti ettekandmise ja hääletan seaduseelnõu osade kaupa.

Pealkiri ja I osa võetakse vastu.

(II osa.)

A. Anderkopp: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolev seaduseelnõu on üks nendest, mis kuulub kahtlemata paremate hulka oma väljatöötamise poolest ja ühtlasi aitab täita üht neist aukudest, mis meil vanade Vene seadustega sellel alal olemas. Ta on välja töötatud erikomisjonis Kohtu- ja siseministeeriumi juures, millest vastavad asjatundjad osa võtsid, ja täiendatud hiljem Riigikogu üldkomisjonis. Kahjuks on aga nende täienduste juures mõned küsimused üles kerkinud, mis eelnõu põhimõtte teisele alusele seadnud, kui see Kohtu- ja siseministeeriumi vastavas erikomisjonis välja töötatud sai. Minul oleks sellepärast põhjust nende mõnede küsimuste juures peatuda ja nimelt sellepärast, et üks osa meie majanduseringkondadest, nimelt laevanduse alal, nende küsimuste üle mitmel korral omavahel on käinud koos nõu pidamas ja arvamisele on tulnud, et mõned parandused, mis üldkomisjon pidanud tarvilikuks teha, siiski kohased ei ole meie majanduseelule, küll aga need põhimõtted, mis Kohtu- ja siseministeeriumi vastava erikomisjoni poolt välja töötatud ja Vabariigi Valitsuse poolt ka heaks kiidetud, meie majanduseelus sel alal otstarbekohased peaksid olema. Üks neist põhimõtetest, mille juurde julgen tulla, on ette nähtud § 39-das. Nimelt siin on üles seatud põhimõtte, et üldavarii kohta seatakse dispash kokku kohal, kus lõpeb laeva ühisreis. Meie laevaomanikud juhivad tähelepanu sellele, et sarnane kord teeks raskesti meie laevadele. Millest see tekib? Kui üks Eesti laev sõidab Eesti lipu all välja ja tal juhtub kuskil mujal õnnetus, siis ei ole selle kavaga loodud neid või-

malusi, et Eesti laev küllalt kaitstud oleks. Seadus võib kasulik olla peaaesjalikult siis, kui dispashi toimetatakse meie kodumaal, sest siis jääb raha kodumaale, aga käesoleva teksti järgi ei saa seda teha, vaid meie oleme sunnitud tegema dispashi seal, kus lõpeb ühisreis.

Teiseltpoolt on samasugused raskused võõraste laevadega. Nagu laevaomanikud ütlevad, on suuremas osas lepingutes tingimata ette nähtud teatav kord, kus dispash ette võetud saab. Kui meie ettepaneku vastu võtame, et dispash seal kokku seatakse, kus lõpeb ühisreis, siis tooks see lõpmata raskusi kinnituseseltsidega. Kinnituseseltsid nõuavad dispashi kokkuseadmist teatavas alalises kindlas kohas, ja meie laevaomanikkude ringkonnad kardavad, et käesoleva redaktsiooni vastuvõtmisega mitte üksi dispashitegemine ise raskemaks ei muutu, vaid et ühes sellega ka teatavad üldised laevamajanduse raskused võivad tulla, mis meie majanduseelule kasulikud ei ole. Seepärast oleks otstarbekohasem, kui see redaktsioon, mis seaduseelnõus ette nähtud, jääks, aga siia juurde lisataks täiendus, et võimalik oleks kokku leppida dispashi koha äramääramisel. Sellepärast teeksin § 39 kohta ettepaneku:

„§ 39. Üldavarii kohta seatakse dispash, kui teisiti ei ole kokku lepitud, kokku kohas, kus lõpeb ühisreis.“

Tähendab, kordan veel, et paragrahv jääb endiseks, aga siin on lisavõimalusena ette nähtud võimalus kokku leppida.

Teine põhimõte, mille juures tahtsin peatuda, on § 44. Meil on senini dispashi tegemine võrdlemisi pikka aega kestnud, on juhuseid, kus see kestab 3—4 aastat. See on loonud väga raske olukorra, sest kümned miljonid raha seisab selle taga kinni, ja meie majanduseringkonnad, kes kapitalid sinna sisse mahutanud, ei saa seda tarvilikul määral õigel ajal tagasi, mille tõttu majandusetegevus lonkab. Vabariigi Valitsuse eelnõus oli ette nähtud, et dispashöör on kohustatud dispashi kokku seadma 2 kuu jooksul. Üldkomisjon pikendas seda aega 3 kuu peale. Laevaomanikud on arvamisel, et selleks ei ole vaja mitte 3 kuud, vaid küllaldane oleks 2 kuust. Sellepärast teen ettepaneku,

§ 44. teises lõikes lugeda „kolme kuu“ asemel „kahe kuu“.

Nagu väljamaa praktika näitab, võimaldab see aeg küllaldaselt dispashi korraldada ja kiirelt raha kätte saada, et uuesti seda raha teenistusse rakendada.

§ 49. kohta oli ette nähtud Vabariigi Valitsuse eelnõus, et dispashöör saab tasu dispashi tegemise eest normide järgi, mis-sugused tasunormid ei olnud mitte seaduses ette nähtud, vaid nende määramine oli antud Majanduseministri kätte. Üldkomisjon ei leia õige olevat, et tasunormide määramine on antud administratiiv-võimule, vaid asub seisukohal, et need peaksid olema seaduses endas. Need seisukohad aga ei rahulda asjaomaseid ringkondi, sest väljamaal, välja arvatud mõnes üksikus kohas, on see teisiti korraldatud. Need normid on jäetud ikka administratiiv-võimu otsustada.

Teiseltpoolt on käesolevas seaduses puuduseks, et normid on antud üldavarii kohta, kuna puuduvad partikulaar-avarii-normid, kuna ka need normid peaksid olema määratud. Kartust ei saa olla, et administratiiv-võim siin ebakohaselt talitaks, sest nagu juba tähendasin, väljamaal peale mõne üksiku koha on see nii juba korraldatud. Praktiliselt ei saa selle seaduseklauseliga kõiki küsimusi ometi mitte lahendada, sest elu toob uusi nõudmisi, laevahinnad, prahihinnad ja ka dispashi kulud väljamaal võivad muutuda, mille tõttu üksikutes alades tuleb mõnda küsimust siiski lahendada administratiivteel, praeguse redaktsiooni juures puudub valitsusel aga see võimalus, mille tõttu meie normid raskesti muudetavaks kujunevad ja elust võivad maha jääda. Muud üldpõhimõtted dispashööri tarvitamise kulude eest jääksid samadeks, mis valitsuse eelnõus ette nähtud. Üldkomisjon on aga selles asjas teisele teele asunud. Minu ettepaneku kohaselt tuleks § 49 lugeda järgmiselt:

„§ 49. Dispashi tegemise eest makstakse dispashöörile tasu normide järgi, mis määratakse Majanduseministri poolt ära kuulates Kaubanduse-Tööstusekoja arvamuse.“

Tasu alammäär dispashi tegemise eest on 50 krooni.

Tasu üldsumma ei või tõusta üle 10% üldavariina tasutavast kahjust.“

Viimane parandus, mille julgeksin esitada, on § 51 kohta. See on üldine põhimõttelik küsimus. Meie Vabariigi Valitsuse seaduseelnõu järgi oli seatud dispashöör erilisse olukorda, aluseks võttes välismaa praktikat, tahtes temast teha avalik-õiguslikul alusel töötava instituudi. Niisugune kord on maksev terves ilmas, välja arvatud Rootsi. Seal on dispashöör riigiametnik, saab riigi käest palka. See kord, mille

üldkomisjoni vastu võttis, ei taha aga laevanduseringkondi rahuldada. See teeb dispashööri üheltpoolt riigiametnikuks, jättes aga palgaküsimuse lahendamata. Seega oleme meie sootuks iseäraliku tee valinud, millist muu ilm ei tunne.

Teiseltpoolt juhivad laevanduseringkonnad sellele tähelepanu, mida just Rootsi praktika on näidanud, et kroonu dispashöride vastu tarvilikku usaldust ei ole. Teda võetakse seal kui tegelast, kes kuidagi ei ole see, kes välismaa majanduseringkondade usalduse osaliseks võiks saada, kuna need dispashöörid, kes on seatud ametisse üksikute asjahuviliste asutuste poolt, muidugi valitsuse kontrolli all, need on suurema usalduse osalised. See kord arvatakse ka meil tarvilik ja parem olema.

Peale selle on üldkomisjon ümber lükanud vaatekohad, mis Vabariigi Valitsusel olid oma eelnõu kokku seades. Nemad on seadnud dispashööri ameti monopolisti seisukorda. Kuna võimalus on ette nähtud, et üheainukese dispashööri võib ametisse panna, siis loob niisugune olukord monopoliseisukorra, mida teistes riikides kuskil ei ole. Ma ei tahaks uskuda, et meil kunagi tarvis oleks kaht dispashööri ametisse panna, kuid sisuliselt peaks see võimalus siiski olema.

Kolmas asjaolu, millele siin tähelepanu juhin, on see, et üldkomisjon on läinud liiga kaugele nõudmisega dispashööri omaduste ja haridusliku tsensuse kohta. Kui valitsuse eelnõu seab üles seisukoha, et tal peab kõrgem haridus olema, siis näeb üldkomisjoni eelnõu ette, et tal peab kõrgem juriidiline või majanduseteaduslik haridus olema. Kuid sarnane juriidiliste või majanduslike teadmiste nõudmine ei anna meile midagi kätte. Peeterburi suures sadamas oli omal ajal dispashöör ilma majanduseteadusliku hariduseta, ta on, kui ma ei eksin, praegu Riias, on kümned aastad töötanud ja väga hästi, ilma et talt juriidilisi või majanduseteaduslikke teadmisi oleks nõutud. Ja ma usun, kui ta ära kaob, vaevalt siis temale juristide või majanduseteadlaste hulgast alati asjatundlikku asemikku leitakse, sest dispashööri teadmised on pikaajalise praktika ja elukogemuste järele välja kujunenud ühenduses laevanduse küsimustega. Seaduses on valitsuse redaktsioonis aga juba öeldud, et peab olema kõrgem haridus, ja sellepärast on minu arvates juriidilise või majanduseteadusliku hariduse nõudmine täiesti ülearune ning peaks seaduseelnõust välja jää-

ma. Esitan sellekohase ettepaneku vastuvõtmiseks:

lugeda § 53 esimene lõige järgmiselt: „Dispashöörid valib Kaubanduse-Tööstusekoda ning kinnitab ametisse Majanduseminister kõrge- ma haridusega isikute hulgast, kel on vajalik asjatundmine, mis tehakse kindlaks Majanduseministri määratud eksamineerimise komisjoni poolt.“

Selles ettepanekus on aluseks võetud lühidalt need seisukohad, mis valitsuse eelnõus ja vastava erikomisjoni kavas olemas, mille üldkomisjon on pidanud tarvilikuks kõrvale heita, kuid mis siiski tarvilik vastu võtta. Minul on au paluda puhtpraktiliste ja majanduslike huvide seisukohast välja minnes need parandused vastu võtta.

Aruandja A. Rei: Kõik härra Anderkopp'i poolt tehtud paranduse-ettepanekud olid komisjonis arutusel. Komisjon kaalus nad põhjalikult läbi ja leidis, et ei ole kaaluvaid põhjusi nende vastuvõtmiseks.

Kõigepealt mis puutub § 39, siis minu arvates paranduse-ettepanek on ilmaaegne ja põhjendatult ekslikul arusaamisel. Terve käesolev seadus on selleks juhtumiseks, kui pooled ise ei ole konossamendis või veolepingus kokku leppinud kas York-Antwerpeni või mõnesuguseid teisi reegleid oma vahekordade korraldamisel aluseks võtta. Ja kuna pooltel on täielik vabadus veolepingus, kõik oma lepingulised vahekorrad ära määrata, või kui nad seda ei tee, siis leppida sellega, et nende vahekorrad lahendatakse käesoleva seadusega, siis võivad nad eriti ka § 39-ndas ettenähtud küsimuses leppida omavahel kokku nii kuidas soovivad.

Vastuvaidlus laevanduseringkondade poolt oli õigustatud ühel vahesilmapilgul selle seaduse arutamise ajal komisjonis, kui võeti käesoleva paragrahvi juurde klausel, mis tahtis vastupidised kokkulepped tunnustada maksusetuiks. Oleks see klausel püsima jäänud, siis oleksid küll härra Anderkopp'i poolt etteoodud vastuväited omal kohal olnud. Aga pärast asja uuesti läbi kaaludes leiti, et õigem on see klausel maha kustutada, ja seepärast oleks ilmaaegne siia juurde lisada, et võidakse selle paragrahvi kohta eraldi kokku leppida. Seda võidakse teha terve selle seaduse kohta. Terve see seadus on ainult selleks juhtumiseks, kui pooled ei ole üksikasjalikult kõiki oma vahekordi ära märkinud, —

ainult siis talitatakse käesoleva seaduse järgi.

Mis puutub § 44-sse, nimelt dispashi kokkuseadmise tähtjasse, siis käesoleva seaduse seletuskirjas on põhjendatud, mis pärast komisjon leidis, et 2-kuulise tähtaja asetamine 3-kuulise tähtajaga mitte ei viivita ega pikenda dispashi kokkuseadmist, vaid komisjoni arvates otse vastupidi — lühendab seda toimingut.

Komisjonis etteodud andmete järgi on vabariigi dispashööril niisugune praksis, et enne kui ta kokkuseatud dispashile alla kirjutab, saadab ta selle läbivaatamiseks ja kaalumiseks asjaosalistele, et need võiksid ette tuua põhjendusi ja märkusi, ja dispashööril oleks võimalik enne dispashi lõplikku allakirjutamist teha selles põhjendatud vastuvaielusi, arvesse võttes tarvilikud parandused ja muudatused. See aitaks pärastisi vaielusi ja edasikaebamisi ära hoida. Kuna peaaegu iga dispashi juures rida asjaosalisi elab välismaal, siis on selgunud, et 2-kuulise tähtajaga ei ole igakord võimalik dispashi kava asjaosalistele tutvumiseks laiale saata. Dispashöör ütles küll, et tema võiks 2 kuuga leppida, aga siis peaksid sageli need asjaosalised, kellel on dispashi kava kohta ette tuua mõjuvaid põhjendusi, pöörama vaid kohtuliku edasikaebamise poole, mis võtab märksa rohkem aega.

Teiselt poolt, kui dispashi kokkuseadmise tähtjaks määratakse 2 kuu asemel 3 kuud, siis ei ole karta, et dispashöör hakkab meelega venitama. Ta on ju ise huvitatud, et dispash saaks rutemini kokku seatud, sest oma tasu saab ta kätte, kui dispash lõpetatud. Neil puhtpraktilistel kaalutlustel leidis komisjon, et on praktilisem ja otstarbekohasem just asja kiirustamise mõttes, kui dispashi kokkuseadmiseks määratakse kolmekuuline tähtaeg.

Mis puutub § 49, nimelt dispashi tegemise eest maksetavasse tasusse, siis asus komisjon seisukohale, et käesoleva seaduse järgi dispashöör ei ole mitte eraekspert, kelle poole võidakse pöörduda asjatundliku, kuid asjaosalisi mitte kohustava arvestuse tegemiseks, nagu asi on korraldatud mõnes välisriigis, vaid meie dispashöör on ametlik isik. Dispashöör vastutab ühel alal teiste riigiteenijatega, temal on esimese astme kohtuniku funktsioonid. Temale toimingute peale edasikaebamine käib harilikus Tsiviilkohtupidamise seaduses ettenähtud korras. Ja kui dispashöör on niisugune kohtuniku funktsioonidega ametlik isik, siis komisjoni arvates ei ole mitte

järjekindel, et tema tasude normid määratakse administratiiv-võimude poolt, aga mitte seaduseandlikus korras. Ka kohtupristavid saavad asjaosalistelt oma toimingute eest teatavat tasu kindla taksi järele, ja need taksid määratakse kindlaks seadusega, aga mitte administratiiv-võimu poolt. Samuti peaks lugu olema dispashi tasu normidega.

Mis puutub küsimusse, kes peab dispashööri ametisse määrama, siis leiti, et kuna dispashöör on ametlik isik, kellel kohtuniku funktsioonid, siis ei oleks kuidagi võimalik, et dispashööri määrab ametisse kaubandus-tööstuskoda, kes pole mitte riikliku valitsemise võimu organ, vaid ühe tulunduseringkonna huvide esitus, olgu-ki avaliku õiguse alusel korraldatud. Ametivõimuga varustatud isikute ametissemääramine on riigivõimu ülesanne ja seepärast peaks loomulikult dispashööri ametisse määrama riigivõim. Kuna dispashööri ülesanne on lahendada avariid korraldada tekkivaid vaidlusi laevanduse tegelaste vahel, siis komisjon asus seisukohale, et dispashööri ametisse määramisel Majanduseminister kuulab ära kaubandus-tööstuskoja arvami- sed, kuna kaubandus-tööstuskoda on laevanduseringkondade avalik-õiguslikuks huvide esituseks. Valitsuse eelnõus oli ette nähtud mitu dispashööri ja dispashööri ringkonda. Arutades seda küsimust jõudis komisjon arvamisele, et meil ei ole vajadust mitme dispashööri järele, kuna pole ette näha tööd mitme dispashööri jaoks vähemalt lähema 10 aasta jooksul. Ei ole arvata, et lähema 10 aasta, või võib-olla veel pikema aja jooksul laevaõnnetused ja laeva kokkupõrked ja avariid muutuksid niivõrt sagedasteks, et ühe dispashööri tööjõust ei jätkuks sellest töökoormast üles- saamiseks, ja tekiks tõsine vajadus enama arvu dispashööride järele. Komisjon asus seisukohale, et meil ei ole vajadust ülearu- seid ametnikukohti juurde luua. Kui 20 aasta järele võiks tekkida vajadus mitme dispashööri järele, siis poleks raske käesolevat seaduseelnõu muuta. Nõue, et dispashöör oleks kõrgema juriidilise või majanduseteadusliku haridusega, peaks ka olema täiesti loomulik. Dispashööril on lahendada just majanduslikud ja juriidilised küsimused. On õige, et varem on olnud dispashööre, kellel ei ole vastavat haridust olnud. Aga ega meie sellest ei või eeskujuga võtta ja seda reegliks lugeda. Vene ajal oli kohtutegelaste hulgas, isegi kõrgetel kohtuastmetel isikuid, kel puudus õiguse- teaduslik eriharidus. Nii näiteks üks tuntud

senaator oli hariduselt matemaatik. See oli tingitud sellest, et tol ajal juriidilise haridusega inimestest oli puudus. Eestis aga kõrgema haridusega inimeste puuduse üle ei ole kaevatud, kaevatakse koguni üleproduktsooni üle. Seepärast komisjon leidis, et ei ole vajadust hariduslikku tsensust ära jätta. Kui Vene ajal see oli tarvilik, siis meil seda ei ole tarvis. Neil põhjustel leian, et ettetoodud parandused ei ole põhjendatud, seepärast tulevad need ettepanekud tagasi lükata ja paragrahvid vastu võtta komisjoni poolt redigeeritud kujul.

A. A n d e r k o p p: Ma tahaksin lugupeetud Riigikogu liikmete tähelepanu mõne märkusega selle peale juhtida, et ma julgen öelda, et need põhimõtted, mis minu poolt on väljendatud, enam ei ole uued, vaid eriteadlased on neid kohtuministeeriumi komisjonis üles seadnud. Üksikute märkustena tahaksin tähendada veel järgmist. Aruandja kaitseb seisukohta, et käesolev seadus on sarnane, mida võivad pooled aluseks võtta ja mitte võtta. Tähendab, käesoleva seaduse kasutamine võib sündida kokkuleppe teel. See iseenesest veel ei tähenda, kui § 39 öeldakse, et üldavarii kohta seatakse dispash kokku kohas, kus lõpeb ühisreis ja et selle paragrahvi tarvitamine oleneb poolte tahtest, et see küsimus selge oleks. Laevaomanikud satuksid sellega siiski raskesse olukorda, sest et väljamaa kontorid arvavad, et seadus kokkuleppe võimalust ei eelda, satuksid arusaamatuste ja raskuste ette. Nad ei tunne seda võimalust kokkuleppeks, vaid otsustavad seaduse täpse teksti järgi. Kas ei ole siis parem seaduses otsekohe seda öelda, et kokkulepe võimalik on? Seaduse peamõte on selles, et § 39 juures, mis seaduse selgroog, see põhimõte ära määratud saaks.

Mis puutub küsimusse, kas dispashöör on kohustatud dispashi kokku seadma kahe või kolme kuu jooksul, siis on siin toodud ette, et kahe kuu jooksul liiga lühikese aja tõttu võimalik ei olevat dispashi teha, kuna selle ajaga tarvilikka dokumenta kätte ei saavat, siis tahaksin tähendada, et siin on aruandja poolt väikese ebatäpsusega tegemist. Kui on võetud tähtajaks 3 kuud, siis arvatakse seaduse teksti kohaselt seda aega silmapilgust, kui kõik andmed käes ja peale tarvilikkude andmete saamist on dispashöör kohustatud selle aja jooksul dispashi kokku seadma. Kerkib küsimus, kas selle lühikese aja jooksul dispash võib lõpetatud saada? Kahtlemata.

Missugune kindlustus on, et dispashöör teeb ilma selle käsuta korralikult dispashi varem ära? Aruandja ütleb, et tasu kättesaamise soov sunnib selleks. Aga see ei kindlusta, et ta töö õigel ajal ära teeb, sest tal võib väikene dispash olla, kus tasu väikene, ning ta asub enne suuremate juurde. Aga väikesel laevaomanikul on miljonid kaalul ja talle on see aeg liiga pikk. Ja mispärast meie peame laevaomanikkude peale panema raskusi, kui seda sugugi tarvis ei ole?

Mis puutub takside küsimusse, siis on siin, nagu lugupeetud aruandja tähendas, tahetud paralleele tõmmata kohtupristavitaga. Meie ei saa dispashööre võrrelda kohtupristavitaga. Meil tahetakse kõike kroonu asjaks teha, meil näivad üldse kroonu asjad meeldivat. Ja mispärast peame meie valgete varestena teiste keskel olema, kes oma olukorra nii loome, et iga asutus, mille loome, peab olema kroonuasutus? Ma ei mõista, miks see alati nii peab olema. Ei ole midagi katki, kui määratakse painduv asutus, kus on võimalik ära kuulata asjaomaste seletusi ja näpunäiteid ja nende järele ka käia. Mispärast peaks siin lõpuotsus olenema Majanduseministrist? Miks ei taheta siin käia väljamaa eeskujul, kus niisugused asutused on mitte riigiasutused, vaid avalik-õiguslikud? Ega väljamaa kogemusi ei ole kergeti saadud, neid on põhjalikult kaalutud, ja teatakse, miks just nii on, ja kui Kohtu- ja siseministeeriumi erikomisjon on võtnud need põhimõtted aluseks, siis on neil selleks just teatavad väljamaa kogemused aluseks olnud.

Ma juhiksin tähelepanu just sellele, et dispashöör väljamaal ei ole tehtud riigiametnikuks. Meil tahetakse dispashööri teha puht riigiametnikuks. Aruandja tähendas selle peale, et seda küsimust ei saavat loogiliselt teisiti lahendada. Dispashöör olevat kohtuinstantsi ülesannete täitja ja sellepärast pidavat ta määrama Majanduseminister. Kuid sarnaseid ülesandeid täidab ta igalpool, milleks meie hakkame teda tegema siis riigiametnikuks? Kui dispashööri tahetakse teha täielikult riigiametnikuks, siis see põhimõte, mis märgitud § 54-das, on vastolus järgmiste paragrahvidega, sest kontroll selle ametniku üle ei allu mitte ainult valitsusevõimule, vaid ka avalik-õiguslikkudele omavalitsuste asutustele. Minu arvates see ei ole õige, kui dispashöör on puht riigiametnik, siis peab ta alluma kontrolli mõttes ka ainult valitsusele, avalikkude omavalitsuste poolt

kontrolli teostamine ei oleks siis minu arvates mõeldav. Siis peaks siin jääma ikkagi maksma põhimõte, et lõplik otsustamine jääb Vabariigi Valitsuse kätte. Põhimõte, mida aga mina kaitsen, on teine ja ei ole sugugi uus ka kodumaal. Meil on ka Tartu ülikooli juures juhtivaid administratiivvõime, keda valib ülikooli valitsus, kuid kinnitab Vabariigi Valitsus. Sarnast korda soovitan praegu ka mina.

Mis haridusse puutub, siis olen mina selle vastu, et siin piirduks ainult kõrgema õiguseeadusliku või majanduseteaadusliku haridusega. Ma küsixin lugupeetud Riigikogu liikmetelt, mispärast üks eriteadlane laevanduse alal tegev ei võiks olla dispashöörina.

Selle redaktsiooni järgi, mille üldkomisjon on esitanud, peab dispashöör tingimata olema kas jurist või majanduseteadlane. Mispärast niisugune piiramine selle seadusega? Miks ei või selle koha peal olla laevainsener või teine vastava kõrgema haridusega eriteadlane? Ma arvan, et seda sugugi tarvis ei ole, ja seepärast jään oma seisukoha juurde, et dispashööril peaks küll olema kõrgem haridus, aga piirata seda ainult õiguse- või majanduseteadusega, ei ole tarvis.

Need olid märkused, mis ma selle küsimuse juures tarvilikuks pidasin teha.

Aruandja A. Rei: Lugupeetud rkl. Anderkopp'i poolt ettetoodud vastuväidetega dispashööri haridusliku tsensuse suhtes võiksin isiklikult — mitte komisjoni nimel — ühineda. On mõeldav, et välismaal leidub mõni eriõppeasutus just eriti dispashööride ettevalmistamiseks, aga selles õppeasutises antavat haridust meie vormilikult ei saa nimetada ei majanduseteaduslikuks ei õiguseeaduslikuks. Kuna niisugune asi on võimalik, seepärast ma isiklikult leian, et vast ehk on tõesti parem, kui meie käesolevas seaduses ei püstita vormilikkude nõuet, et dispashööril olgu kõrgem majanduseteaduslik või õiguseeaduslik haridus. Pealegi sünnib ju dispashööri ametisse määramine eksami põhjal, kus inimene peab üles näitama oma teadmised, oskused ja kogemused sel alal. Neil kaalutlustel ma isiklikult ei vaidle selles küsimuses härra Anderkopp'i ettepaneku vastu, kuid komisjoni nimel ei saa ma sellega ühineda, et § 53 välja jätta „õigusteadlise või majandusteadlise“.

Mis puutub dispashöörisse, siis on mitmel pool välismaal asi korraldatud nii, et dispashöör on eraasjatundja, kelle otsuste

pole kohustavat jõudu. See on üks süsteem. Teine süsteem on, et dispashöör on kohtuniku võimuga ametlik isik, kelle otsusel on kohustav jõud. See viimane on maksev mitte üks Rootsisis, vaid Taanis, Norras ja ka mujal. Saksamaal on maksvad mõlemad süsteemid.

Komisjon ei olnud põhimõttelikult mitte sellel seisukohal, et meil ei tohiks katsuda ka sellast süsteemi, milline on maksev Inglismaal ja Stettiinis, kus dispashöör pole mitte ametlik isik, vaid on ainult asjatundja. Siis oleks aga tulnud seadust algusest peale konstrueerida sootuks teisiti. Kahest võimalikust süsteemist miski segu valmistada, seda komisjon ei pea loomulikuks.

Kui tahetakse niisugust süsteemi, nagu Inglismaal ja Stettiinis maksev, ka meil läbi viia, siis tuleks küsimust põhjalikumalt kaaluda.

A. A n d e r k o p p (fakt. märk.): Kardan, et härra aruandja on minust ebaõigelt aru saanud, ja sellepärast võtsingi sõna asjaliku märkusena. Mina ei ole öelnud, et välismaal dispashöör on igalpool peale Skandinaavia eraisik. Rootsis on dispashöör riigiametnik, mujal töötab tema avalik-õiguslikul alusel, see on sootu teisel alusel kui eraisik. Selles mõttes olen seda öelnud. Käesolev seadus aga tahab dispashööri teha puht riigiametnikuks. Minu parandus ei tee dispashööri eraisikuks, tema töötaks avalik-õiguslikul alusel valitsuse kontrolli all. Minu parandus hoiaks ära selle, et dispashöör ei ole puht riigiametnik.

A. L e p s: Kuna ilmsiks on tulnud, et mõnedest seisukohtadest küsimust kaalutud ei ole, teen ettepaneku, rkl. Anderkopp'ilt tehtud parandused ühes vastavate paragrahvidega anda üldkomisjoni tagasi. (V a h e l h ü ü d e d.)

R. P e n n o (kohalt): Teen ettepaneku, katkestada käesoleva seaduseelnõu arutamine.

J u h a t a j a: Rkl. Leps'ilt on ettepanek,

II peatükk tehtud parandustega üldkomisjoni tagasi anda, ühtlasi seaduse II lugemine katkestada.

Aruandja A. Rei (lõpusõna): Ei vaidle selle ettepaneku vastu.

A. L e p s'i e t t e p a n e k v õ e t a k s e v a s t u.

11. Maaseadusega võõrandatud maade peale kinnistatud hüpoteekide kustutamise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Jõeäär.

(Pealkiri.)

C. Schilling: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Juba esimesel lugemisel mina avaldasin oma seisukoha selle seaduseelnõu kohta. Selguse mõttes tähendan veel, et riigil siin kui väljaandjal on õigus võlgu, mis obligatsioonidega seotud, üles öelda. Aga ei ole minu arvates soovitatav, et seaduseandja nii suurte muudatustega tuleks, mis puutuvad kodanikkude õigusefünnet, nagu see siin ette nähtud on. Käesolev seadus tähendab meie hüpoteegiasjanduses otsekohest pööret, ta lükkab ümber mitmed põhimõtted. Sellega saaksid nii või teisiti tsiviilõiguse normid tühistatud ja suurtes olulistes osades muudetud. Niisugused kitsendused ja muudatused ei oleks kasulikud nii sise- kui ka välismaa kapitali kinnisvaradesse investeerimisel.

Mis puutub seaduseelnõu üksikasjadesse, siis minu arvates on täiesti lubamata, et rahaandjad, kes oma raha hüpoteegi vastu andsid, nende muudatuste läbi hüpoteekaar-kindlustuse kaotavad, ja nende obligatsioon nende loata kustutatakse. Sarnane kavatsus oleks raske hoop meie hüpoteegi-asjandusele. Selle seaduse järgi tuleb nii välja, et eraisikute poolt esitatud asiõigused saaksid harilikudeks nõudmise õigusteks muudetud. Sarnased ülesütlemised sünniksid sarnasel viisil, mis lepingus ettenähtud korraga kooskõlas ei ole. (V a h e l h ü ü e.) Selles lepingus, mis sõlmisid rahaandjad sel ajal, kui raha hüpoteegi vastu andsid. Ka selleks ei ole vist seaduslikku põhjust. Kui obligatsiooni võla tasumine mitte kohe, vaid alles 2 kuu jookkul peale obligatsiooni esitamist järgneb. peaksid protsendid väljamaksupäevani tasutud saama. Aga see on väikene, kõrvaline küsimus, see küsimus nii tähtis ei ole.

Aga kõige tähtsam küsimus, ja minu arvates vastuvõtmata, on § 3 ettenähtud lühendatud iganemise tähtaeg. Mina ei näe siin juriidilist ja ka moraalset põhjust kreditoride õiguste vähendamiseks. Lühendatud iganemise tähtaeg on meie Balti Eraseaduses ainult erandina ja üksikute juhutumistel ette nähtud. Ja siin tuleb ka eluga arvestada. Ei tohiks mitte unustada, et suur osa obligatsioonide pidajast ei ela mitte meie riigi piirides, elavad kauge- maal, ja nende isikute lepingute põhjal

omandatud ja neile seaduslikult kuuluvad õigused saaksid kitsendatud, kui see aeg saaks nii lühikeselt võetud, nagu siin ette nähtud on. Neil ei oleks täielikku võimlust oma obligatsioonidega esineda, kui siin ainult 2 aastat ette nähtud on nende esitamiseks. Mulle öeldi, et iganemise tähtaeg saab loetud, ja et ta algab maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse maksimalkamase päevast. Aga minu arvates niisugune definitsioon ei ole õige. Esiteks ei igane hüpoteekaarõigused üldse, ja teiseks on iganemine katkestatud Vabariigi Valitsuse poolt õigeksvõtmise läbi, nii öeldud „Anerkennungsrecht“. Näiteks protsentide maksmine.

Siis edasi tuleks ka arvesse võtta see asjaolu, et ümberarvamise kurssi siin seaduses kindlaks ei ole määratud. Meie teame, et see kurss on 1½ senti rubla eest, ja võib küll öelda, et niisugune kurss on maksev kõikide obligatsioonide kohta, kõikide kinnisvarade kohta, aga meie ei tohiks unustada, et maa obligatsioonid on hoopis teise iseloomuga, kui teiste kinnisvarade obligatsioonid, selle tõttu, et nende obligatsioonide väärtus on ikka seotud nii või teisiti mõisade eest tasumaksmise küsimusega. Meie näeme, et selle arvestamise järgi, mis seaduses ette nähtud, saavad obligatsiooni omanikud tasumaksmise korral umbes ¾% oma nõudmisest. See on ütlemlata väike kurss. Välismaal aga, ma tean, on igalpool maa obligatsioonide kohta teine kurss maksev. „Aufwertung“ — ümberhindamise väärtus on nende kohta igalpool maksev, ainult meil on niisugune madal kurss. Sealjuures saab riik selle arvestamise läbi kõrvalteenistust iga rubla pealt 18½ senti. Sarnane kõrvalteenistus ei ole minu arvates juriidiliselt ega moraalset kuidagi vabandatav.

On ette nähtud pooleaastane tähtaeg obligatsioonide eest rahasaamiseks. Mul ei ole selge, kas see tähtaeg annab võimalust mõisaomanikkudele kokkuleppe teel kuidagimoodi oma asju lahendada, või kestab see kokkuleppe võimalus edasi, nagu see seniajani olnud, see tähendab, niikaua, kui peakomisjon ei ole veel oma arvestamisi teinud ja need ministereiumile esitanud. Kui siin ainult pooleaastane tähtaeg on võetud, et mõisaomanikud ainult poole aasta jooksul võiksid oma kokkuleppe kavadelega esineda, siis niisugune tähtaeg oleks küll liiga lühikene.

Tähtsam on aga printsipiiline küsimus, kui kaua on mõisnikkudele antud võimalus selle seaduse järgi lepingu-ettepanekut esi-

tada ja niisugusel teel tasuküsimust lahendada. Mina ei tea, kas härra aruandja või härra minister võiks selle küsimuse kohta vastuse anda.

Kui see tähtaeg ei ole pikem kui pool aastat, nagu ma sellest siin aru saan, siis teeksin vastava ettepaneku, kui § 3 arutamisele tuleb.

Aruandja A. Jõeäär: Härra Schilling eksib, kui ta väidab, et käesolev seadus toob mingi enneolematu pöörde meie õiguslikkudesse oludesse. Riigikogu poolt võeti vastu juba kaks seadust, mis palju suurema pöörde neisse tõid. On vastu võetud Vene põllupanga kasuks kinnistatud obligatsioonide kustutamise korra lihtsustamise seadus, ja hiljuti veel võtsime vastu Doni põllupanga kasuks kinnistuseraamatutesse kantud obligatsioonide kustutamise korra lihtsustamise seaduse. Need viimased seadused võimaldavad tasumaksmist palju lihtsamal korral kui käesolev seadus. Seal on kinnisvarad veel olemas, talude näol. Käesoleval korral ei ole aga sugugi enam tegemist reaalse väärtusega kindlustatud võlgadega, vaid on tegemist lihtvõlga, mida riik enda peale võtnud. Selle suure pöörde, millest räägib härra Schilling, on toonud juba Maaseadus, millega võõrandati endistelt omanikelt suurmaapidamised. Meil on endised mõisad jagatud, on planeeritud iseseisvateks üksusteks ja antud välja, ning need uued loodud üksused enam ei vastuta endise üksuse võlgade eest. Nende peale sõlmitud ostu-müügi leping sisaldab punkti, milles tähendatud, et uued üksused endise mõisa peale ingrosseeritud võlgade eest ei vastuta, vaid vastutavad ainult uute võlgade eest. (V a h e l h ü ü e.) See on riigi kohustus, ja riik vastutab selle täitmise eest oma varandustega. Kinnistuseraamatutes ei ole endiste mõisade kohta muud järele jäänud kui ainult leht, millele kirjutatud, et kunagi oli mõis, ja millele ära märgitud, missugused üksused nüüd sellest mõisast eraldatud. Riik võttis eriseadusega vastutuse võlgade eest, mis olid võõrandatud mõisadele ingrosseeritud, oma peale ja riik vastutab nende võlgade eest oma varandusega, mitte ei vastuta aga nende võlgade eest enam kinnisvarad. Nii ei sellest rääkida, et meie teeme praegu muudatusi maksvates seadustes, mis vangutavad õiguslikku korda, seda ei saa. Suurmaamanduste võõrandamine on enam kui kümme aastat tagasi sündinud, ja selle tagajärgi on tarvis nüüd likvideerida, vaja võimalikult kiiremas korras tasuda võla-

usaldatajatele neil saada tulevad summad ja mitte neid võlgu ripnema jätta veel kümneks aastaks.

Edasi rääkis härra Schilling sellest, et ei ole õige, kui maade peale kinnistatud võlad tasutakse 1½-margalise kursiga. Minu arvates ei saa vahet teha nende võlgade vahel, mis on maade peale tehtud, ja nende võlgade vahel, mis muude kinnisvarade peale tehtud. Okupatsioonialajal pandi ühesugune 1½-margaline tasumise kurs kõikide obligatsioonivõlgade suhtes maksma, niihästi nende jaoks, mis olid kinnistatud maade peale, kui ka muude kinnisvarade peale — majade peale. Kõik muud võlad tasuti 1-margalise kursiga. Selle kursiga on seniajani kõik veneaegsed võlad tasutud. Siin uusi aluseid luua, ei ole selle seaduse ülesanne. Kui tahetakse sellest rääkida, et veneaegsete võlgade tasumisel tuleb mingi teine kurs maksma panna, siis peab teine seadus loodama. Niikaua, kui meil praegune kord nende võlgade kustutamiseks maksab, ei saa teistsugust mõõdupuud tarvitada ühe osa võlgade kohta. Seda oleks tulnud omal ajal eriseadusega teha kõikide jaoks, nüüd on hilja sellest rääkida, sest suurem osa laene on selle koefitsiendi alusel juba tasutud.

Kas käesoleva seaduse vastuvõtmine takistusi teeb endiste suurmaomanikkudega kokkuleppeid sõlmida, tasuküsimuse lahendamiseks, seda komisjon kaalunud ei ole, ja sellele mina kui komisjoni aruandja vastata ei saa. Selle küsimuse kohta võiks Põllutööminister oma seisukoha avaldada. Ma võiksin selles küsimuses ainult oma isikliku seisukoha avaldada, kuid see ei ole kaaluv.

Põllutööminister A. Jürman: Ma vahest vastaksin ainult viimse küsimuse peale, mis rkl. Schilling esitas, kuna aruandja on vastanud esimeste küsimuste peale. Nimelt küsimus oli, kas esitatud seaduseelnõu järgi ka veel võimalik on kokkuleppeid sõlmida, nagu see seni võimalik olnud, ja kas see õigus kaoks 6 kuu jooksul ära, kui on Eesti Maapank välja kuulutanud obligatsioonide ülesütlemise. Ei saa öelda, et see täpselt 6 kuuga seotud oleks, ta kaob ära momendist, kui Eesti Maapank on maksnud obligatsioonide arvel kohtu deposiiti summad sisse. Et siin täpselt saaks 6 kuud olla, seda on raske öelda, sest maapangal tuleb enne väljakuulutamist nõuda teateid krepostiosakonnalt, siis 6 kuud välja kuulutada, siis asub ta deposiidisummade maksmisele.

R. Elias: Austatud Riigikogu liikmed! Ma tahaksin paar sõna sel puhul öelda, nimelt kahtluste kohta, mis härra Schilling'i poolt üles tõsteti. Minu arvates käesolev seadus ei ole absoluutselt seotud sellega, kas mõisaomanikud saavad tasu suhtes erikokkuleppeid Põllutööstusministeeriumiga sõlmida või mitte. Ega mõisaomanikud ei ole hüpotegi omanikud, kelle käes on ka mõisadele kinnistatud obligatsioonid. Sellepärast arvan, et need küsimust ei ole teineteisega seotud. Meie tahame obligatsioonide suhtes, mis enam maa peal ei lasu, selgust saada, ja selle võimaluse loobki ajajooksul käesolev seadus.

Siis öeldakse, et see tähtaeg olevat liiga lühike. Meie üldkomisjonis arutasime seda küsimust ja arvasime, et ei ole lühike. Maapanga esindaja teatas üldkomisjoni koosolekul, et vähemalt 50% või üle 50% di kõigist obligatsioonidest on juba maapangale esitatud. Ja kui teise 50% obligatsioonide omanikud ei ole tundnud niipalju huvi, et nad 12 aasta kestel oleksid vaevaks võtnud oma obligatsioone kuskil Eestis esitada ja nende eest protsente nõuda, siis ei või öelda, et neile sünniks mingi ülekohus, kui obligatsioonid nüüd kustutatakse. Edasi ei saa ma aru, mispärast tahetakse nüüd nuhelda neid, kes korralikult on oma kohuseid täitnud. Omalajal võeti vastu okupatsioonivõimude poolt seadus, et obligatsioonide eest tuleb maksta ühe rubla eest poolteist marka, ning terve rida kodanikke on seni maksnud selle kursi järele. Mispärast siis nüüd need, kes on seni hoidnud kõrvale maksude vastuvõtmisest, peaksid saama mingit juurdemaksu? (Vahelhüüe.) Seda lubatakse, seda tahetakse, ja selleks tahetakse nüüd eriseadus välja anda. Mina arvan, et need, kes on maksude vastuvõtmisest kõrvale hoidunud, ei ole seni selle vastu huvi tundnud, et peaks rohkem maksu saama. Sellepärast see väide käesoleva seaduse vastu peaks tingimata ära langema.

Pealkiri ja §§ 1 ja 2 võetakse vastu.

(§ 3.)

C. Schilling: § 3 kohta panen ette, neljandas reas, kus on tähendatud: „ja kutsub võladokumentide pidajaid üles kuue kuu jooksul“, nende sõnade asemele võtta „ja kutsub võladokumentide pidajaid üles ühe aasta jooksul“ ja siis edasi teise lõike seitsmendas reas „kust need

väljamaksetakse võladokumentide esitamisel kolme aasta jooksul“ võtta „10 aasta jooksul“.

Aruandja A. Jõeäär (lõpusõna): Üldkomisjoni nimel ma vaidlen nende paranduse-ettepanekute vastu põhjustel, mis juba I lugemisel said ette toodud, ja juhin tähelepanu veel sellele, et käesoleva seaduse § 1 annab 6-kuulise tähtaja maapangale väljavõtete saatmiseks kinnistusejaoskondadest; § 3 lisab sellele veel 6 kuud juurde, missuguse kuulutamise aja jooksul võlausaldajad võivad raha järele ilmuda. Need kuulutused ei tule mitte kõik ühekorraga, vaid järgimööda, nii et kõige lühem tähtaeg oleks 1 aasta 2 kuud, paljudel juhtudel oleks aga tähtaeg palju pikem. Neist tähtaegadest peaks jätkuma ja ei ole mingit vajadust neid veel pikendada.

C. Schilling'i ettepanek lükatakse tagasi.

§§ 3 ja 4 võetakse vastu.

Juhataja: Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud.

Vaheaeg kl. 11.48 min. — kl. 12.12 min.

12. Kohtumaksude ja -kulude seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Jõeäär: Käesolev seaduseelnõu on esitatud juba eelmise valitsuse poolt. Ta on esitatud selleks, et Riigikohtu töökoormat vähendada. Selleks on valitud kaks abinõu: 1) Nõude asjus võetakse ära õigus Riigikohtusse kaevata neis asjades, kus nõudesumma ei ületa 100 krooni, siamaani oli see piir 50 krooni; 2) tõstetakse nõude asjas kassatsiooni kautsjoni alammäär senise 5 krooni pealt 20 krooni peale rahukogu II astmes, kohtupalatis koguni 5 krooni pealt 50 krooni peale, see on suurenemine 1.000% võrra. Kriminaalasjades kavatakse eelnõuga tõsta kautsjoni järgmiselt: 2 krooni pealt 5 krooni peale rahukohtunikku juures, 10 krooni pealt 20 krooni peale kohtupalatis. See on suurenemine umbes 100% võrra. Peale selle seatakse sisse administratiiv-asjades kõigepealt uus maks, mis võetakse igalt esitatavalt kaebuselt liikide järgi 3, 7, 10 krooni. Peale selle tõstetakse revisjonimaksu neis asjus, kus tuleb esineda kaebustega kohtu otsuste peale administratiiv-asjades, 5 krooni pealt 10 kroonini rahukohtuniku juures ja 10 krooni

pealt 30 kroonini rahukogudes. See on seaduseelnõu sisu. Esimene abinõu, nimelt ära keelata kassatsioonikaebuste esitamine tsiviilasjus, annab kahtlemata soovitud tagajärgi: kui ei ole lubatud enam kaevata, siis loomulikult Riigikohtu töö väheneb vastavalt sellele tsiviilasjades.

Teise abinõu tarvituselevõtmisel võivad olla kaheksagused tagajärjed. Kui see eeldus osutub õigeks, et nendel juhtudel, kus kautsjonid ja maksud on kõrged, inimesed loobuvad kaebuste esitamisest, siis loomulikult väheneb Riigikohtu töö ja vähenevad ka — raske on küll öelda, millisel määral — riigi sissetulekud, vaatamata sellele, et maksusid on suurendatud. Kui see eeldus aga õige ei ole ja kodanikkude õigluse tunne, mida nad kaitsta tahavad, tugevam on ja nemad tähtsamaks peavad õiguslikke huvisid kui rahakulu, siis ei vähene kaebuste arv, vaid suurenevad riigikassa tulud. Praegu annavad tsiviilkohtud ülejääke, kõik kulud maha arvatud, mis nende ülevalpidamiseks lähevad, riigikassale 300 tuhat krooni või 30 miljonit senti aastas. Kriminaalkohtud ei suuda endid üleval pidada, nemad ei saa sel määral sissetulekuid, et nad võiksid oma koosseisu üleval pidada.

Need mõlemad tagajärjed, mis eelnõu võiks saavutada, kas Riigikohtu töökoormatuse vähenemine või riigikassa sissetulekute suurenemine, need mõlemad tagajärjed oleksid saavutatavad ainult kodanikkude tähtsama õiguse, nende õigusekaitse võimaluste vähendamise arvel, — ja see oli üldkomisjonile põhimõttelikult vastuvõtmata. Neid kaht ei saa väärtustes võrrelda. Kodanikkude õigusekaitse on tähtsam, kui need sihid, mida eelnõu tahab saavutada.

Ka sisuliselt näis olevat see eelnõu põhjendamata, ja seda tõendavad statistilised andmed kohtute tegevuse kohta 1921.—1930. aastani. Üldiselt on meie kohtute tegevus nende aastate jooksul väga tunduvalt suurenenud. Näiteks rahukohtunikku juures aastate jooksul juurdetulnud asjade arv on järgmiselt kasvanud: 1921. a. oli juurdetulnud asjade üldarv 68.284, kuid 1930. aastaks kasvas see 159.770 peale. Sellest tingitult on suurenenud asjade arv ka rahukogu teises astmes. Seal oli 1921. a. juurdetulnud asjade arv 6.752 ja 1930. a. 11.587. See on peaaegu kaks korda kasvanud. Võrdlemisi vähe on see arv suurenenud rahukogu esimeses astmes. Seal oli 1921. a. 10.083 ja 1930. a. 13.380. See tähendab, suurenenud umbes 30%. Kohtupalatis ei ole märgata peaaegu mingit suurenemist. 1921. a. kohta puuduvad andmed,

kuid 1925. a. oli asjade arv 1.439 ja 1930. a. 1.490. Esimese ja teise astme kohtud on selleks aluseks, millest välja kasvab Riigikohtu töörohkus. Riigikohtu tööhulk on teatavas kokkukõlas esimeses ja teises astmes otsustatud asjade arvuga. Kui võrdleme Riigikohtu asjade arvu üldise I ja II astme asjade arvuga, siis oleks pidanud õieti Riigikohtu töö nende andmete põhjal tunduvalt suurenenud olema. Kuid me näeme, et Riigikohtu töö suurenemine on võrdlemisi väike. 1922. a. tuli Riigikohtu asju juurde 2.756, 1930. a. aga 3.524. Tähendab kõigest umbes 800 asja rohkem juurde tulnud. Võrreldes 1929. aastaga on asjade arv isegi vähenenud. Vähenenud on peaaesjalikult kriminaal- ja osalt ka tsiviil-asjade arv. 1929. a. tuli uusi kriminaal-asju juurde 984, 1930. a. aga ainult 892. Tsiviilasju tuli 1929. a. juurde 1.256, 1930. a. aga ainult 1.145. Ainult administratiiv-asjades on märgata juurdetulnud asjade arvu suurenemist. Nimelt on administratiiv-asju 1929. a. 1.214 sisse tulnud, 1930. a. tõusis see arv 1.427 peale. Peaaegu sama arv, mis 1928. a., nimelt 1.478. Riigikohtu kriminaalosalosakonnas on otsustamata asjade protsent ainult 8,3 üldisest arvust, see tähendab vaevalt ühe kuu jooksul sissetulevate asjade arv, ja väiksemat protsenti meie oludes on raske ette kujutada. Asjad otsustatakse ühe kuu jooksul kriminaalosalosakonnas sissetulemise päevast arvates. Millega oleks siis põhjendatud nüüd see valitsuse ettepanek, kui ta nõuab, et kautsjon kriminaalosalosakonnas saaks tõstetud kahekordseks, kui seal, nagu andmetest näeme, töökoormatus on vähenenud eelmiste aastatega võrreldes. Nimelt tuli kriminaalosalosakonnas 1922. a. asju sisse 1.176, mineval aastal 892, ja siin räägitakse veel abinõude tarvitusele võtmisest töökoormatuse vähenemiseks, ja selleks tõstetakse kautsjon kahekordseks, 10 krooni pealt 20 krooni peale ja kohtupalatis 25 krooni pealt 50 peale! Meie oludes ei ole need summad väikesed. 25 krooni meie kitsikul ajal on kodanikul raskem tasuda kui endistel aastatel 50 krooni. Ja seepärast praeguse majandusliku kitsikuse juures sarnast abinõu tarvitusele võtta, ilma et väga mõjuvaid põhjusi oleks, ei ole õigustatud. Ja meie näeme, et igasugused mõjuvad põhjused selleks puuduvad.

Mis puutub tsiviil- ja administratiiv-asjadesse, siis siin küll statistika näitab, et otsustamata jäänud asjade protsent on võrdlemisi väga suur, nimelt tsiviilasjades 43,4% ja administratiiv-asjades 38,4%.

Siin on nähtavasti tegemist kohtu ülekoormatusega, aga peab ütleva, et maksimum on siin juba möödas, sest meil oli 1923. a. otsustamata asjade protsent tsiviil-asjades 53,9, vaatamata sellele, et sel aastal juurde tuli 867 uut asja, ja administratiiv-asjades 64,3%. Need maksimaalsed arvud on nüüd viimaste aastate jooksul võrdlemisi vähenenud, aga siin ei saa jätta siiski märkimata, et olukord normaalne ei ole, kui sedavõrt suur asjade arv seisab otsustamata, ja selle tagajärjel tuleb kodanikkudel aasta oodata, enne kui nende asjad kohtus ette tulevad. Siin peaks tingimata mingid abinõud tarvitusele võtma selle seisukorra parandamiseks, kuid mitte sarnased, kui eelnõu soovitab, sest eelnõu võtab ühelt osalt kodanikkudele võimaluse üldse Riigikohtu poole pöörata, ja see ei ole vastuvõetav. Et Riigikohtu administratiiv-osakond üle koormatud tööga, see on tingitud erilistest oludest. Maareformi läbiviimisega ühenduses on tekkinud palju asju, millest tingitud suur töörohkus. Et kodanikud oleksid asjata tülitanud kohut, seda väita ei saa. Andmed näitavad, et keskelt jäi kassatsiooni kaebustest on Riigikohus rahuldanud 18%, mis on võrdlemisi kõrge protsent. Kui vaatleme administratiiv-asju, siis näeme, et esimese astme kohtu peale antud kaebustest on rahuldatud keskmiselt 20,7% 1925.—1929. a. ja teise astme peale esitatud kaebustest on rahuldatud keskmiselt 40%. 1930. a. on see protsent olnud 39. Kui Riigikohtul tuleb rahuldada 39% administratiiv-kaebustest, siis on see küllalt suur protsent, mis tõendab, et meie kohtute praksis administratiiv-alal ei ole kindlalt välja kujunenud.

Kui võtame kodanikult võimaluse kohtu poole pöörata neis asjus, kus kodanikkude huvid on riivatud, siis võtame neilt ka võimaluse omi õigusi kaitsta.

Sellepärast leiab üldkomisjon käesoleva eelnõu ka sisuliselt vastuvõtmata olema ja paneb Riigikogule ette,

käesolev seaduseelnõu tagasi lükata.

Kohtu- ja siseminister J. H ü n e r s o n :
Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesoleva kohtumaksude ja -kulude kõrgendamise seaduseelnõu, mis eelmise valitsuse poolt esitati, oluliseks sihiks on asjatute ja põhjendamatute protsesside ärahoidmise teel kohtute töökoormat veidi kergendada, nagu seda ka eelnõu seletuskirjas on alla kriiputatud, et võimaldada asjade kiiremat liikumapanekut meie kohtuasutustes, eriti rahukogudes ja Riigikohtus.

See eelnõu on küll üldkomisjoni poolt

Riigikogule tagasilükkamiseks esitatud, aga üldkomisjoni motiivides võetakse siiski õigeks, et kohtud on äärmiselt tööga koormatud, ja et tööhulk kasvab iga aastaga. Samuti ei vaieldud ka selle vastu, et asjade arutamine kohtutes äärmiselt pikaldaselt sünnib. Ja tõepoolest ei saagi selle vastu üldse vaielda, sest asjade pikaldane käik kohtutes on igal ühel teada. Sellele on tuhanded korrad kõikjal tähelepanu juhitud. Iga kodanik teab, kellel teiselt midagi saada, et kui ta kohtu poole pöörab, võib omi õigusi kätte saada alles aastate pärast. Mis niisugune asi tähendab meie kiireks muutunud elutempo juures, peab igale iseenesestki selge olema. Võib nõus olla, et endisel ajal, kui terve seltskonna elu liikus aeglaselt, ja läbikäimine kodanike vahel samuti aeglane oli, siis ei teinud ka asjade pikaldane liikumine kohtutes niisuurrt viga. Nüüd aga, kus õiguslike vahekordade tekkimine ja lõppemine kodanikkude vahel on endisega võrreldes väga palju kordasid muutunud kiiremaks, on otse hädadahtlik, kui nende vahekordade lahendamine kohtutes jääb endiselt pikaldaseks. See kisub maha kohtute autoriteedi kodanikkude silmis ja sunnib neid veendumata selles, et ei ole asutust riigis, kes nende õigusi suudaks küllaldaselt kaitsta.

Meil ei ole suudetud senini asjade käigule kohtutes ka kõige parema tahtmise juures tarvilist kiirust anda, sest et kohtute töökoorem on endisega võrreldes väga palju suurenenud. Nii tuli 1929. aasta andmete järgi iga kohtuniku peale Tallinna-Haapsalu rahukogus 397 asja ja 1930. a. — 424 asja, Tartu-Võru rahukogus 1929. aastal 428 asja, 1930. aastal — 454 asja, Rakvere-Paide rahukogus 1929. aastal 388 asja, 1930. aastal — 413 asja. Nii et kõigis neis kolmes rahukogus on asjade arv kahe viimase aasta jooksul näidanud suurenemise tendentsi ja ainult Viljandi-Pärnu rahukogus oli asjade arv 1929. aastal 513 ja 1930. aastal 466. (V a h e l h ü ü e.) Võib ka olla. Viljandi-Pärnu rahukogus 513 asja. Vene ajal loeti normaalarvuks ühe kohtuniku peale ringkonnakohtus 150 asja ja rahukogus 450 asja. Meil on mõlemad kohtud ühendatud, ning siin peaks tulema normaalarvuna iga kohtuniku peale 300 asja, tuleb aga tegelikult 1930. a. andmete järgi 437 asja. Veel hullem on seisukord rahukohtunikkude juures: Vene ajal loeti normaalarvuks iga rahukohtuniku kohta 1.500 asja aastas, meil on see arv 1930. a. andmete järgi 3.031 asja, seega enam kui poole rohkem.

Peaks küll täitsa selge olema, et niiviisi ei või olukord enam edasi kesta, vaid et siin peab abinõusid tarvitusele võtma, et iga kohtuniku peale tulev asjade arv väheneks ja sellega võimalus avaneks asjade käigu kiirendamiseks.

Üheks seesuguseks abinõuks ongi mõeldud käesolev eelnõu, millega tahetakse kassatsiooni kautsjone veidi tõsta, ja administratiivasjus väikesi makse sisse seada, et selle läbi asjatute ja põhjendamatute protsesside tekkimist raskendada ning eriti Riigikohtu ülekoormatust vähendada. Sest peaks ju igale arusaadav ja oluliselt täitsa selge olema, et kui kohtukäimine midagi ei maksa, või nõuab seesugust väikest kulu, mis on protsessijale päris tähtsusetu, siis see otse avatleb kodanikku kohtu poole pöörama ka niisugustes asjus, kus sellel kodanikul kõige vähematki õigust ei ole ja milles ta isegi veendunud võib olla, sest miks siis mitte proovida ja riskeerida, kes teab, võib-olla mõistetakse veel viimati asi riskeerija kasuks, aga kui ei — noh siis pole ka suuremat midagi kaotada. Selle tagajärjel ongi seesuguste protsesside arv väga suureks muutunud, kus tihti peale mitte sellepärast ei minda kohtusse, et oldakse veendunud oma õiguses, vaid lihtsalt jonnist pärast ja katsutakse riskeerida, ehk läheb kuidagi läbi. Erasüüdistuse asjus on lugu koguni nii, et vägagi tihti protsessitakse suure innuga, käiakse kassatsiooni korras isegi Riigikohtus ära ning alles siis leitakse korraga, et on paras aeg saabunud oma vahel asja leppega ära lõpetada. Peab nõus olema, et seesugune kohtuskäimine ei tohiks lubatav olla, eriti siis, kui see riigi kulul sünnib, kohtuid asjata koormab ja sellega takistab ja venitab ka tõsiste kohtuasjade toimetamist. Et sarnaseid asju ja kaebusi ilma ühegi aluseta meil vägagi tihti ette tuleb, selle peale on nii Riigikohtu esimees kui ka paljud teised kohtutegelased mitmel korral tähelepanu juhtinud. Teisest küljest mõjutab kohtute tööga ülekoormatus ja selle tagajärjel asjade pikaldane käik väga suurel määral ka kostjaid, kes muidu vabatahtlikult oma kohustused täidaksid ilma kohtuta, kuid nüüd teades, et kohtuskäimine palju ei maksa ja pealegi annab neile võimaluse aastate kaupa oma kohustusi mitte täita, meelega lasevad asja minna kohtusse ning aitavad nii siis ka omalt poolt asjade arvu suurendamisele kaasa.

Kõik see näitab, kui tarvilik on käesoleva seaduseelnõu vastuvõtmine. Üldkomisjon on selle aga siiski Riigikogule ta-

gasilükkamiseks esitanud ja selleks ka teatavad motiivid juurde lisanud. Sellepärast ei ole huvitusega nende motiivide juures pisut peatuda.

Kõigepealt tuleb tähelepanu pöörata nende motiivide lõpulausele. „Kohtute vabastamiseks ülekoormatusest tuleb leida teistsuguseid abinõusid“. Missugused need teised abinõud aga on, ja kas meie praeguse riigi rahalise seisukorra juures neid ülepea olla saab, sellest need motiivid kahjuks midagi ei lausu. Kui nüüd lähemalt vaadelda, milles need abinõud üldse võiksid seista, siis selgub, et kõige mõjuvamaks neist osutuks muidugi kohtunikkude arvu suurendamine, sellega võiks kohtute ülekoormatust muidugi vähendada niipalju kui aga tahetakse. Kuid kahjuks peab otsekohe tunnustama, et praegune ja peab arvama, et ka lähemate aastate, riigi rahaline seisukord ei luba mõeldagi kohtunikkude arvu suurendamise peale, ja sellega langeb see abinõu täielikult ära. Võiks veel ehk arvata, et tuleks protsessi seadusi niivõrt muuta, et kohtud võiksid ka suuremal arvul asju kiiresti läbi arutada. Selle peale on ka mõeldud ja seda osalt ka tehtud, nagu hiljuti vastuvõetud üksikkohtuniku toimetuse seadus seda näitab, ning katsutakse ka veelgi teha, kuid kahjuks on sellel abinõul omad kaunis kitsad piirid, sest siin osutub kõige suuremaks takistuseks kohtute asjaajamise iseloom õigusemõistmise alal. On ju teada, et kohtulikku õigusemõistmist võib otstarbekohaselt teostada ainult teatavate protsessireeglite järele, ja neid muuta asja arutamise kiirustamise huvides ei ole palju võimalik, ilma et õigusemõistmine selle all ei kannataks. Nõnda et ka see abinõu kohtute ülekoormatust oluliselt ei suuda vähendada. Mis jääb siis õieti veel järele kui üldse tahetakse praegusel ajal kohtutele appi tulla? Paistab, et ei olegi enam midagi muud, kui et teatavat puhastust ette võtta kohtuasjade liikides enestes, see on abinõusid leida selleks, et kohtu poole ei pöörduks niisuguste asjadega, mis on lootusetud ja põhjendamatud. Seda aga on võimalik teha ainult kohtumaksude ja -kulude suurendamise teel. Sest ei ole kahtlust, et kui kodanik peab kohtu poole pööramisel enam-vähem suuremad kulud kandma, mis asja kaotuse korral tema kanda ka jääb, siis ta ei lähe kohtusse eeskätt just niisuguste asjadega, millel ühtki alust ei ole.

Nüüd aga tuuakse üldkomisjoni seletuskirjas ette, et kohtumaksude ja -kulude suurendamine, eriti just administratiivasjus,

tabab valusalt just kehvemaid kodanikke, kellelt sellega oleks võimalus tihtipeale võetud ülepea kohtuteel oma õigusi kaitsta. Sarnane väide on aga päris ekslik.

Seletuskirja kokkuseadjad ei ole nähtavasti tähele pannud, et eelnõu järgi on kõik need isikud maksust vabastatud, kellele on antud vaesuseõigus. Ja et vaesuseõigust meie kohtud võib-olla isegi väga kergesti annavad, ka see ei ole kellegi saladus. Nõnda siis ei ole eelnõu järgi kehvadelt kodanikkudelt sugugi ära võetud võimalus omi õigusi kohtus kaitsta, vaid nad võivad seda teha isegi ilma ühegi kuluta.

Edasi toonitatakse üldkomisjoni seletuskirjas asjaolu, et riik teenib niikuinii palju kohtuasjade pealt, ja kohtud ei tohiks ülepea muutuda riigile tuluallikaks. Selle kohta peab tähendama järgmist: üldiselt oleks ju väga soovitatav, et riik peaks ise kohtute ülalpidamise kulud kandma, nõnda et kohtu poole pöörajal ei tuleks midagi või õige vähe maksta, siis oleks igal kodanikul kohus nõndaõelda otsekohe värava all, ja ta võiks iga vähema ja kahtlasemagi asja puhul kohtus õnne katsuda, aga kahjuks oleks see võimalik ainult siis, kui riigi sisetulekud oleksid piiramatud. Seda aga ei ole olemas ja eriti veel praegusel äärmiselt kitsal ajal ei või riik niisugust luksust lubada sellel lihtsal põhjusel, et ei ole allikaid, kust need väljaminekud katta. Küsimuses, kas meie kohtud ennast ära tasuvad või mitte, ei saa ka nii argumenteerida, nagu seda teeb üldkomisjon omas seletuskirjas. Ei ole õige eraldada tsiviil- ja administratiivkohtuid ning õelda siis, vaadake, need kohtud tasuvad end ära. Aga kohtud üldse, ka kriminaalkohus kaasa arvatud, töötavad ikkagi 121.630-kroonilise puudujäägiga, nagu 1930./31. a. eelarve aruanne seda näitab, ja nagu ka nimetatud seletuskiri seda toonitab.

Kui nüüd võrrelda meie kohtumakse ja -kulusid välisriikide omaga, siis selgub, et paljudes riikides on nad mitu korda suuremad kui meil, näiteks Saksamaal umbes 3 korda suuremad, ja Inglismaa kohtud on oma kalliduse poolest üldiselt tuntud. Ei ole hästi aru saada, miks siis kohtud just meil peaksid need kõige odavamad olema. Muidugi oleks see ju päris loomulik nähe, kui meie riik ka see kõige rikkam oleks. Tegelikult on aga olukord hoopis teisiti. Muidugi on ka rahvas vaene ja liiga kõrgeid kohtumakse oleks tal ka raske kanda, kuid kohtute ülalpidamise kulud peab ta ikkagi kandma, sest neid ei tule keegi väljast tasuma, ja kui meie liiga madalad kohtumaksud ja -kulud avatlevad kodanikke

kohtu poole pöörama ka täitsa asjatute ja põhjendamata asjadega, siis suurendame meie sellega ka kohtuasju ning ühes sellega ka rahva maksukoormat, mida ta kohtute ülalpidamise kulude suurendamise tagajärjel kandma peab.

Kui nüüd lõpuks vaadelda, kuipalju siis käesoleva eelnõuga kohtumakse ja -kulusid suurendada tahetakse, siis selgub, et see suurendamine kuigi suur ei ole. Valitsuse poolt esitatud eelnõu seletuskirjas on toodud võrdlused endiste Vene kohtumaksudega, ja sellest nähtub, et eelnõu ei lähegi endistest Vene kohtumaksudest kõrgemale. Endised Vene kohtumaksud olid aga, nagu teada, tuntud selle poolest, et nad madalad olid. Nõnda siis ei või juttugi olla sellest, et eelnõu kohtute poole pööramist ülearu tahaks raskendada. Mitte seda ei taotle käesolev eelnõu, vaid ta tahab, nagu öeldud, põhjendamata protsesside ärahoidmisega meie kohtute ülekoormatust veidi kergendada, et selle tagajärjel asjade käik kiireneks, ja et iga kodanik oma õigusi kohtus ka reaalsemalt kaitsta suudaks. Nüüd on aga olukord sarnane, et juurdetulevate asjade arv kohtutes näitab iga aastaga suurenevat tendentsi, mida ka üldkomisjoni seletuskiri ei salga, näiteks on 1930. a. aruande järgi kohtute toimetusel olnud asjade arv eelmise aastaga võrreldes kasvanud jällegi 20.375 asja võrra ja lahendamata asjade arv 636 võrra. On selge, et selle tagajärjel ei ole loota asjade käigu kiirenemist, vaid ennem veel rohkem aeglasemaks muutumist, kui mingeid abinõusid selle vastu tarvitusele ei võeta. Eelpool selgus, et peale kohtute koosseisu suurendamist, mis praegu täitsa võimatu, ei olegi peaaegu ühtki enam-vähem mõjuvat abinõu selleks, peale käesoleva seaduseelnõu. Üldkomisjon on aga ka sellegi tagasilükkamiseks esitanud, ja kui Riigikogu ka sellega peaks ühinema, siis tehku seda täiel teadmisel, et ei ole võimalik midagi olulist ei praegu ega lähemas tulevikus sellel alal ette võtta ja et kohtute ülekoormatus peab minema suurenemise ning asjade käik veelgi aeglasemaks muutumise teed.

Kui üldkomisjon arvamisel on, et selle eelnõu tagasilükkamine tuleviku jaoks nagu kindlustaks, et kohus kodanikkudele lähemale tuleb, siis igatahes pean ütleva vastupidist, nimelt, et see õigusemõistmise kodanikkudest kaugemale viib. Sellest peaks Riigikogu tarvilikud järeldused tegema.

J. Uluots: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie oleme kõnesoleva eelnõu kohta ära kuulunud täna seletused ka-

helt poolt. Üheltpoolt väga lugupeetud härralt aruandjalt ja teisest küljest väga lugupeetud härra Kohtu- ja siseministri poolt. Mulle näib, et mõlemalt poolt on esitatud väga tõsiseid väiteid.

Üheltpoolt on kindel, et igasugune kohtumaksude kõrgendamine raskendab kõikidele kodanikkudele õiguse eest võitlemist ja ühes sellega teeb õigusekaitse raskestaks. Ei saa tähele panemata jätta, et elu enda sunnil on oldud ja ollakse praegu sunnitud kohtumakse ühel või teisel määral sisse seadma.

Üheltpoolt räägivad nende kohtumaksude kasuks fiskaalsed kaalutlused. Mina isiklikult arvan, et siiski ei peaks fiskaalsed kaalutlused selles asjas Eesti Vabariigi mõõduandvad olema.

Peale fiskaalsete kaalutluste on kohtumaksude sisseseadmisel ka teine asjaolu mõõduandev. Ja see on nimelt see, et kodanik asjatult omi protsesse ei algaks. See ei ole temale enesele kasuks ja see ei ole sellele ühiskonnale kasuks, kelle keskel ta omi protsesse teostab. Nendel kahel kaalutlusel, üheltpoolt, et kohtumaksud tõesti kohtupidamiseks ja kohtuliku õiguse kaitseks raskusi ei peaks tegema, ja teisest küljest, et kodanik seda oma relva, oma enesekaitse relva asjatult ei tarvitaks, seda relva nüridaks ei teeks, teistelt võimalust ei võtaks, kes seda hädapärast tarvitama peaksid, selleks on tarvis, et meie kohtumaksude korraldamisel ettevaatlikult talitaksime. Ei arva, et ükski austatud eelkõnelejatest oleks vähe nüüd mõelnud ennem, kui üks või teine oma väited esitas.

Asja enese seisukohalt on kõige kasulik, kui küsimust täna lõplikult Riigikogu poolt ei otsustataks. Mulle näib otstarbekohane ja õigem, kui Riigikogu arvamist avaldaks, et sellekohane komisjon veel kord kaaluks seda küsimust ja võib-olla veel esitatud eelnõus muudatusi ja täiendusi teeks, seejuures aga arvestades ühelt poolt seda, et kodanikkudele õigusekaitse võimaldamine kindlustatud oleks, ja teiselt poolt seda, et kodanik oma õiguse kaitse puhul tõsiselt arvestaks, kuivõrt tarvilik ja mõõdapääsemata just kohtuülikul teel oma õiguste kaitsmine on.

Nendel kaalutlustel panen ette, eelnõu komisjoni tagasi anda uueks kaalumiseks ja vastava ettepaneku tegemiseks.

Aruandja A. Jõeäär (lõpusõna): Härra kohtuminister põhjendas oma väiteid selle seaduseelnõu vajaduse kohta pea-

asjalikult sellele, et on vaja ära hoida asjaid ja põhjendamata kohtuprotsesse, ning selleks oleks tema arvates üks abinõu — kohtumaksude suurendamine. Mina ei taha praegu pikemalt selle väite ümberlukkamiseks statistilisi andmeid ette tooma hakata, juhin vaid tähelepanu sellele, et kui seaduseelnõu esitajad sellest seisukohast oleksid välja läinud, siis oleksid nad pidanud tegema ettepanekuid maksude suurendamise kohta ka esimese ja teise astme kohtutes. Nendes kohtutes arutatavate asjade arvust on oleb Riigikohtu asjade arv. Kuid praeguses seaduseelnõus ei ole ette nähtud esimese ja teise astme kohtute maksude suurendamine, vaid ainult kassatsioonikautsjoni suurendamine, välja arvatud administratiiv-asjades maksu sisseseadmine, mis avaldab vähe mõju ka esimese ja teise astme kohtute peale. Administratiiv-asjades, nagu statistilistest andmetest näeme, on rahukohtunikud vähe koormatud, administratiiv-asjade arv rahukohtunikku juures on väike. 1921. aastal oli see arv 621, üldarvust 68.000. 1930. aastal — 832, üldarvust 159.000. Ka ei ole senised kohtumaksude suurendamised soovitud tagajärgi asjade arvu vähendamiseks andnud. Meil on Eesti Vabariigi kestel kohtumakse tõstetud rohkem kordi, kui ühtki teist maksu. Kui vaatate kohtumaksude ja -kulude seadusi, siis näete, et neid makse on alatasa suurendatud, kuid sellega vastupidiseid tagajärgi kätte saadud — asjade arv on siiski tõusnud. Maksude suurendamine ei suuda ära hoida kohtuprotsesse. See on osalt hea tunnistus meie rahva õiglusetunnetest. Nad ei kohku kuludest tagasi, kui tarvis on õigusi kaitsta. Et oleks tegemist asjatute protsessidega, see igatahes on tõendamata. Kui võrrelda andmeid rahuldatud ja rahuldamata jäetud kaebuste kohta, siis kõnelevad need teist keelt. Need andmed näitavad, et inimesed sugugi asjata ei ole kohtute poole pööranud, vaid vastupidi, protsentuaalselt võttes, rahuldatud kaebuste arv on meil praegu palju suurem kui Vene aegu. Seega peaks see väide olema ümber lükatud, et kodanikud asjata kohut tülitavad. Kui isegi revisjoni korras 40% kaebustest rahuldatakse, siis kaugemale ei saa minna. Võtame teised riigid, kus leiame meie sarnase suure protsendi rahuldatud kaebusi?

Ja ma pean ütleva, et ei ole see kohtukäimine sugugi odav lõbu kodanikkudele praeguste maksude juures. Kui kodanik protsessib läbi kaks astet, rahukohtuniku juures ja rahukogus, ning protsessi kaotab, siis läheb see maksma talle 16% nõude-

hinnast, mida ta peab välja maksma kohtukuludeks ja asjaajamise kuludeks vastaspoolele, rääkimata sellest, mis ta peab kulutama oma volinikule. Ja 16% ära maksta nõudehinnast on ikkagi liiga suur summa niisuguse eksperimendi tegemiseks, nagu siin lugupeetud minister ütles, et inimesed teevad kohtukäimisel proovi, võib-olla ehk tuleb midagi välja. Mina usun, niisuguseid proovitegijaid sarnaste kulude juures meil vaevalt leidub. Ja kui inimesed kohtu poole pööravad, siis selleks, et nende õiguslikud huvid kaitstud saaksid, nii et seegi ainukene kaaluv põhjendus, millest ka lugupeetud professor Uluots kõneles, see asjata protsesside ärahoidmine, seegi langeb ära. See väide ei ole statistiliste andmetega põhjendatud, vaid vastupidi, ümber lükatud.

Teine väide, milles niihästi mina kui ka härra Kohtu- ja siseminister ühel alusel seisame, on see, et meie kohtud on tööga üle koormatud. Seda võtame meie mõlemad õigeaks, aga lahkuminek seisab selles, missuguseid abinõusid selle vastu võitlemiseks tarvitama peaks. Härra Kohtu- ja siseminister ütleb, et on valida kahe vahel, kas suurendada kohtumakse, et kodanikud vähem kohut ülitaksid, ehk jälle suurendada kohtunikkude arvu, siis oleks ülekoormatus ka korraga kadunud. Kui on valida ainult nende kahe abinõu vahel, kui kolmat abinõu ei ole, siis tuleks küll eelistada viimast abinõu, kohtunikkude arvu suurendamist. Sest kasu, mis kodanikud selle läbi saavad, et nende majanduslikud vahekorrad kiiremalt lahendatakse, see kaalub mitmevõrra üles need kulud, mis sellest tekivad.

Tsiviil- ja administratiivkohtute sissetulekust, rääkimata kinnistusejaoskondade omadest, milliste ametnikkude koosseis on arvatud ka tsiviilosakondade ametnikkude hulka, jääb riigile aastas 300.000 krooni. See näitab, et meil on kodanikkudele õigusemõistmise ala tehtud riigile sissetulekuks. Mina arvan, et oleks palju õigem, kui meie tarvitaksime ühe osa sellest ülejäägist, mis praegu kohtutest sisse tuleb, selleks, et kohtus oleks tarvilik personaal.

Esimese astme kohtutes asjade viivitus üle ei ole kuulda kaebusi, (V a h e l h ü ü e.) ja selle peale vaatamata, nagu minister tõendas, et näiteks rahukohtunikkude töökoormatus on 2 korda normaalsest suurem, suudavad nad kiires korras asju otsustada. Kui öeldakse, et aeglaselt aetakse asju Riigikohtu tsiviil- ja administratiiv-osakondades, siis on see kahtlemata halb, kuid kodanikkude majanduslikud huvid kannatavad peasjalikult selle all, kui esi-

mese ja teise astme kohtutes asjakäik aeglane on. (V a h e l h ü ü e.) Riigikohtu administratiiv-osakonna kohta tuleksid teised abinõud tarvitusele võtta ja seal koosseisu suurendada. Niikaua, kui on vaja lahendada maareformiga ühenduses olevaid asju, on töökoormatus seal suur.

Pean veel ütlema, et härra kohtuminister on läinud viimase piirini selles, mis puutub kokkuhoidmisesse kohtute alal. Meil teenivad kohtute kantseleides inimesed aastate kestel täitsa palgata selles lootuses, et võib-olla tuleb kord aeg, kus neid koosseisu võetakse. (V a h e l h ü ü e.) Statistika näitab, et töö on kolmevõrra suurenenud. Koosseis on aga endiseks jäänud ja isegi koondatud. Ma võin tuua näite, kus härra kohtuminister kustutas suvekuudeks 40 krooni kuus palkasaava ajutise tööjõu. Ametnik tegi suvekuudel 3 kuud palgata tööd. Need näited tõendavad, et siin kokkuhoidmise alal kaugemale minna ei saa. Asuda seisukohale, kus asub härra Kohtu- ja siseminister, nimelt võtta seaduseelnõu vastu selle eeldusega, mida tema siin kaitses, oleks õigusemõistmise huvides lubamata. Härra Kohtu- ja siseministri lõppjärelus, mille ta siin tegi, et kui meie kohtumaksude kõrgenduse seaduse tagasi lükkame, siis lükkame ka kodanike õigusemõistmise kättesaamise võimaluse kaugemale või teeme selle neile raskemaks, see järelus on ebaõige. Otse ümberpöörduvalt, siis meie teeme kodanikkudele kohtu poole pööramise raskemaks, kui paneme temale kõrgemad maksud peale ja siis lükkame ka temalt õiguse kättesaamise võimalused kaugemale. See pärast jään ettepaneku juurde, mille tegin üldkomisjoni nimel. Minu arvates ei ole mingit kaaluvat põhjust ette toodud, et üldkomisjon peaks uuesti asja kaalumisele võtma. Need andmed, mis komisjonil olid, neid kaaluti põhjalikult ja uusi andmeid komisjoni vaevalt tuuakse. Peale selle, kui ma ei eksi, ei ole see seisukoht, mille avaldas Kohtu- ja siseminister, Vabariigi Valitsuse seisukoht. Niipalju kui minul teada, ei ole valitsus sisuliselt asja kaalunud, vaid jätnud Kohtu- ja siseministrile õiguse Riigikogus oma arvamisi esile tuua.

J. Uluotsa ettepanek võetakse vastu.

13. Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioniseaduse täiendamise seadus — I lugemisel.

Sotsiaalkomisjoni aruandja B. E i l m a n : Käesolev seaduseelnõu esitati Riigikogule läinud aastal detsembrikuul Eesti sotsialist-

liku tööliste partei Riigikogu rühma poolt. Selle eelnõu järgi kavatseti ühtlustada kaitseväelaste pensioni riigiteenijate pensionidega, kuna varemalt nägi ette kaitseväelaste pensioniseadus neile pensionäridele, kellel veneaegne teenistus arvesse võeti, kõrgemat pensioni kui riigi- ja omavalitsuste teenijatel. Vahepeal, 28. aprillil 1931. aastal, on Riigikogu Kaitseväelaste ja nende perekondade pensionide vähendamise sea-

dusega selle küsimuse lahendanud nõnda, et käesoleva seaduseelnõu järele vajadus ära kaob.

Komisjoni nimel teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu tagasi lükata. Seaduseelnõu lükatakse tagasi.

Juhataja: Päevakord on läbi. Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 13.11 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhataja (allkiri).